

The Impact of Context on the Formation of Cultural Schemas in the Language of Characters in *Farsi Shekar Ast*

Raheleh Gandomkar¹

Associated professor of Linguistics at ATU, Tehran, Iran.

Pajand Soleymani Karimabad²

PhD Candidate of Linguistics at ATU, Tehran, Iran.

Abstract

The cultural schema is one of the main tools of cultural linguistics, and it can be considered as a basis for the interaction of speech acts and speech understanding. The cultural scheme requires cultural presuppositions and expectations. Until now, in various analyses, it has been discussed that nationality shapes linguistic and cultural schemas. However, the influence of register and style in the formation of cultural schemas has not been addressed so far. *A descriptive-analytical method was used to look into the cultural ideas and speech acts of three Iranian characters in the story Farsi Shekar ast (Jamalzadeh, 1300).* Each of the interlocutors uses a different schema. That is why the use of different cultural schemas causes different conceptualizations in other participants of the conversation. A character who has not been exposed to a second culture and language, or the language of religion, does not understand the cultural schema and pragmatism of other interlocutors. The study findings revealed that in addition to nationality, different registers and cultural contacts also create different cultural schemas. The cultural schemas of the second language affect those of the first language and may change them.

Keywords: cultural contact, cultural schema, *Farsi shekar ast*, pragmatics, speech act.

- This article is taken from Pajhneed Soleimani Karimabad's doctoral dissertation in linguistics at Allameh Tabataba'i University.

1. R.gandomkar@gmail.com (Corresponding Author)

2. Pajand_soleymani@atu.ac.ir

How to cite: Gandomkar, R. & Soleymani Karimabad, P. (2024). The Impact of Context on the Formation of Cultural Schemas in the Language of Characters in *Farsi Shekar Ast*. *Language and Linguistics*, 20(39), 123- 154. doi: 10.30465/LSI.2025.48498.1745

1. Introduction

Cultural linguistics is based on the assumption that many features of human languages encode or manifest cultural conceptualizations. In other words, cultural conceptualizations are rooted in many features of human languages. The analytical framework of cultural linguistics provides useful tools that allow us to examine these features to analyze the relationship between language and cultural concepts. These tools include "cultural schema," "cultural category," and "cultural metaphor" (Sharifian, 2017, p. 2). Cultural schemas encompass a set of knowledge that provides a basis for a significant portion of encyclopedic and pragmatic meanings in human languages and forms a fundamental basis for "common ground" or the shared knowledge that is shared by members of a linguistic community (ibid).

Linguistic varieties are divided into two categories recognized as dialectal varieties (including sub-cultural, professional, social class, and hometown varieties) and functional varieties (including occupational, technical, organizational, etc.) (Halliday & Hasan, 1989, pp. 112-117). Context of speech is defined as a functional variety. Dialectal variations are about saying the same thing in different ways, while a functional variety is about expressing different types of things (Halliday & Hasan, 1989, pp. 112-117). In this study, using a descriptive-analytical method, we examined the impact of functional and dialectal varieties on cultural schemas present in the Persian story "*Farsi shekar ast*" (1921) by Mohammad Ali Jamalzadeh. We aimed to determine the impact of context on cultural schemas. To so doing, following a thorough literature review, we introduced the theoretical framework of the research and analyzed the targeted story within that framework.

2. Literature Review

Sharifian and Jamarani (2011), in the article "Cultural Schema in Intercultural Communication," demonstrate that cultural schema can lead to misunderstandings in many cases where the audience does not know the Persian language schema. The linguistic schema impacts intercultural communication and mutual understanding.

Hunzaker and Valentino (2019), who examined political views in individuals' mental schemas, studied the poverty schema in conservative and liberal political groups and found that the structure of schemas is categorized based on individuals' political views.

Sharifian et al. (2019), investigated how language learners use and express their cultural schemas in English. Mentioning "modesty" as the representative of Persian cultural schema, which is not correctly understood by non-Persian speakers, the authors underscored the shared background knowledge as the key element in conveying cultural messages. When the

audience does not have background knowledge of the Persian cultural schema, they misunderstand it. For example, in phrases like "Don't embarrass me," while positive politeness is observed in the Persian cultural schema, it is considered an attack on the audience's face and rudeness for non-Persian speakers or those who do not have background knowledge of the Persian cultural schema.

Teaching a foreign language through cultural schema has been the focus of some studies: Nobakht's (2021) study on the role of cultural and linguistic schema in reading and writing comprehension of EFL learners focused on the examining the progress of schemas among language learners. The results revealed that learners familiar with linguistic schemas out performed the ones with the cultural schema in the posttests of reading and writing comprehension in English. Likewise, Strandell (2017), in the analytical article "Cultural Schema: Toward Conceptual Compatibility in Cross-Cultural Cognitive Research," explains the concept of cultural schema. Strandell presents four related arguments for conceptualizing schemas and their relationship with cognitive schemas and other cultural conceptualizations. Referring to D'Andrade (1997), Strandell introduces the cultural schema as a bridge between culture and cognition. With reference to Sewell (2005), Strandell considers the cultural schema to be nothing more than the continuation of multiple patterns and situations. The article concludes that schemas are not "created" at any clear moment but rather emerge as social patterns after being sufficiently repeated in examples, individuals, and various contexts; a pattern that is more social than it is cognitive.

Moin Derbari and Pahlavan-Nejad (2016), in their article "Contextual Shifts and Their Semantic Consequences in Jalal Al-e Ahmad's 'School Principal'," explore the use of context within the story. Their analysis concludes that Al-e Ahmad employs contextual shifts throughout the narrative, aligning these shifts with changes in situational contexts and variations in the participants of verbal events. These shifts are based on the nature of the participants' functional relationships with one another. The study highlights how the scope of discourse, through the integration of both linguistic and paralinguistic elements, effectively encompasses all three factors of speech context: the range of discourse, the mode of discourse, and the style of discourse. This integration plays a crucial role in realizing the tripartite factors of the semantic layer of language.

Cultural cognition is explored within various cognitive science subfields and paradigms. Complexity science researchers, particularly those studying complex adaptive systems, examine how interactions between parts lead to collective behavior (Waldrop, 1992). Similarly, cultural linguistics views cultural cognition as an emergent property arising from interactions among

community members over time and space, exhibiting unique features that are not mere aggregations of individual cognition (Sharifian, 2017). Cultural schemas serve as foundational tools in cultural linguistics, structuring pragmatic meanings through hierarchical relationships with speech acts, single concepts, and actions. These schemas encompass beliefs, norms, rules, and expectations, influencing social behavior. For example, Malcolm's (2017) cultural schema of "scary things" highlights how schemas help native English speakers conceptualize external influences their lives. Cultural categories and subcategories, such as emotions and kinship terms, are embedded in human languages and cultural metaphors shape cross-domain conceptualizations based on cultural traditions (Sharifian, 2017).

Cultural linguistics offers both a theoretical and analytical framework to study cultural conceptualizations underlying human languages. The theoretical framework includes cultural schemas, cultural categories, and cultural metaphors as examples of cultural conceptualizations. The analytical framework uses these elements as tools to define cultural linguistics (Sharifian, 2017).

Cultural schemas are a subset of cognitive schemas and form an essential part of cognitive sciences, underlying various terms like scripts, frames, and mental models (Barbu & Norman, 1975; Bartlett, 1932; D'Andrade, 1995; Holland & Cole, 1995; Minsky, 1975; Rumelhart, 1980; Sharifian, 2001; Strauss & Quinn, 1997). Cognitive schemas help organize, interpret, and transmit information and are integral to many cognitive psychology paradigms, especially classicism and connectionism. They function to structure experience, guide memory encoding and retrieval, influence information processing, and assist problem-solving, among other roles (Sharifian, 2017).

Several schema classifications exist, often overlooking cultural differences. Cook (1994) categorizes schemas into world schemas (global knowledge), textual schemas (arrangement of facts), and linguistic schemas (grammar knowledge). Cultural schemas also form the basis for pragmatic meanings in speech acts, influenced by cultural contexts. For instance, greetings in Chinese involve cultural schemas related to food, while Persian greetings relate to the health of interlocutors. Cognitive schemas, which organize knowledge elements to process information, reflect an individual's prior knowledge and experiences, facilitating the understanding of new information. Cultural schemas are deep, mostly unconscious neural networks aiding perception, interpretation, and action, reinforced through social interactions and media (Sharifian, 2014).

Nishida (1991) classifies schemas into personal, cultural, and global types developed through social interactions. The degree of schema organization impacts an individual's ability to integrate new information and influence

behavior. Turner (1994) highlights that contextual, strategic, and procedural schemas activate in new situations, guiding behavior based on context, specific mechanisms, and procedures. Nishida identifies eight sub-schemas: reality, person, self, role, context, procedure, strategy, and feeling, which are primary social interaction schemas reviewed when encountering new information. Changes in one schema affect others, influencing individual behavior.

3. Method

This study employs a descriptive-analytical approach to examine the cultural schemas and speech acts of three Iranian characters in the story "Farsi Shekar Ast" by Jamalzadeh (1300). The methodology is structured as follows: The primary source for this study is the story "Farsi Shekar Ast" by Jamalzadeh, and the three main Iranian characters in the story are selected as the subjects of the study. Utilizing the concept of cultural schema (D'Andrade, 1995; Strauss & Quinn, 1997) as a tool to analyze the interaction of speech acts and speech understanding, the study examines the situational contexts and the different registers and styles employed by each character (Holland & Cole, 1995). Each character's use of cultural schemas is identified and categorized, and the study analyzes contextual shifts in the story based on changes in situational context and participants in verbal events (Bartlett, 1932; Rumelhart, 1980). The identified cultural schemas are compared to understand how different registers and styles influence conceptualizations (Barbu & Norman, 1975; Minsky, 1975). Additionally, the study examines how exposure (or lack thereof) to a second culture and language influences the understanding of cultural schemas and pragmatism among characters (Sharifian, 2001). The scope of discourse, through the integration of both linguistic and paralinguistic elements, effectively encompasses all three factors of speech context: the range of discourse, the mode of discourse, and the style of discourse (Sharifian & Jamarani, 2011). This integration plays a crucial role in realizing the tripartite factors of the semantic layer of language. The descriptive analysis includes a description of the cultural schemas utilized by each character, and the analytical interpretation focuses on how different registers, cultural contacts, and the second language affect the cultural schemas and speech acts.

4. Discussion

The Persian story "*Farsi shakhar Ast*" by Mohammad Ali Jamalzadeh narrates the journey of ship passengers who enter Iran and are imprisoned by the government due to historical circumstances. The four prisoners include the Iranian narrator, who resembles Westerners; Ramadan, a Persian-speaking servant; Sheikh, a cleric fluent in Arabic; and a

Westernized individual familiar with French. Sheikh uses religious language, which is incomprehensible to Ramadan due to its cultural schemas, and the Westernized individual employs French cultural schemas, also foreign to Ramadan. Conversations illustrate the cultural and linguistic gaps between the characters. Sheikh's language is rooted in religious traditions, following specific cultural schemas that Ramadan cannot understand. The narrator explains to Ramadan that while the language spoken is Persian, different cultural schemas hinder mutual comprehension. The story underscores the importance of shared cultural schemas for effective communication.

5. Conclusion

Proper interpretation of actions requires knowledge of pragmatic schemas, speech acts/events, and single concepts established in each language. In this context, the characters do not use the same pragmatic schemas and Ramadan, one of the characters, lacks understanding of the schemas used by Sheikh and the Westernized character, leading to a lack of mutual comprehension. According to the findings of this research, context influences the cultural schemas of the weaker individual and institutionalized communities. Therefore, if someone is unfamiliar with a particular cultural schema and lacks background knowledge of that language and its schemas, misunderstandings arise, making speech acts, behaviors, and speech incomprehensible.

Functional and dialectal varieties differ at various levels (syntax, phonetics, semantics, etc.), using different structures and words; thus, representing different conceptualizations for expressing specific meanings. Cultural schemas, as a subset of cultural conceptualizations, are applied differently based on context and functional or dialectal variety, resulting in different meanings. People who experience different lives, languages, and contexts use different linguistic schemas in their speech, reflecting the schemas they have encountered and experienced, forming part of their background knowledge. These schemas are incomprehensible to those unfamiliar with the specific context or who have not experienced life and language in that culture.

تأثیر سیاق در شکل‌گیری طرحواره‌های فرهنگی زبان شخصیت‌های داستان فارسی شکر است

راحله گندمکار دانشیار زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

پژند سلیمانی کریم‌آباد کاندیدای دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

طرحواره فرهنگی یکی از ابزارهای اصلی زبان‌شناسی فرهنگی است و می‌توان آن را پایه‌ای برای تعامل کنش‌های گفتاری و درک گفتار دانست. طرحواره فرهنگی، مستلزم پیش‌فرض‌ها و انتظارات فرهنگی است. تا به امروز در تحلیل‌ها و مقالات مختلف به این مسئله پرداخته شده که این ملیت است که طرحواره‌های زبانی و طرحواره‌های فرهنگی را شکل می‌دهد، اما تاکنون تأثیر سیاق و لحن در شکل‌گیری طرحواره‌های فرهنگی مورد بررسی قرار نگرفته است. در پژوهش حاضر، به شیوه توصیفی-تحلیلی به بررسی طرحواره‌های فرهنگی و کنش‌های گفتاری سه شخصیت ایرانی به مثابه مشارکان گفتگو در داستان فارسی شکر است (جمالزاده، ۱۳۰۰) می‌پردازیم. هر یک از این مشارکان گفتگو از طرحواره متفاوتی استفاده می‌کند. کاربرد طرحواره‌های فرهنگی متفاوت، سبب مفهوم‌سازی‌های متفاوتی در مشارکان می‌شود. شخصیتی که در معرض فرهنگ و زبان دوم و یا زبان مذهب قرار نگرفته است، نمی‌تواند طرحواره فرهنگی و تک‌مفهوم‌های سایر مشارکان گفتگو را دریابد. نتیجه این پژوهش نشان می‌دهد که علاوه بر ملیت، سیاق متفاوت و تماس فرهنگی نیز طرحواره‌های فرهنگی متفاوت ایجاد می‌کنند. افزون بر این، طرحواره‌های فرهنگی زبان دوم بر زبان اول تأثیر می‌گذارد و آنها را تغییر می‌دهد.

کلیدواژه: طرحواره فرهنگی، تماس فرهنگی، کنش گفتاری، داستان فارسی شکر است، زبان‌شناسی فرهنگی در فارسی.

۱- مقدمه

زبان‌شناسی فرهنگی بر این فرض استوار است که بسیاری از ویژگی‌های زبان‌های انسانی، مفهوم‌سازی‌های فرهنگی را رمزگذاری می‌کنند یا مصداق آن را می‌سازند. به عبارت دیگر، مفهوم‌سازی‌های فرهنگی در بسیاری از ویژگی‌های زبان‌های انسانی ریشه دارند. چارچوب تحلیلی زبان‌شناسی فرهنگی ابزارهای مفیدی را فراهم می‌کند که به ما امکان بررسی آن ویژگی‌ها را می‌دهند تا رابطه بین زبان و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی را تحلیل کنیم. این ابزارها شامل «طرحواره فرهنگی»، «مقوله فرهنگی»^۱ و «استعاره فرهنگی»^۲ هستند (شریفیان، ۲۰۱۷: ۲).

طرحواره‌های فرهنگی مجموعه‌ای از دانش^۳ را دربر می‌گیرند که زمینه را برای بخش قابل‌توجهی از معانی دایره‌المعارفی و کاربردی در زبان‌های بشری فراهم می‌کند و پایه‌ای اساسی برای «زمینه مشترک»^۴ یا همان دانش مشترک است که توسط اعضای یک جامعه زبانی به اشتراک گذاشته می‌شود (همان).

گونه‌های زبانی به دو دسته تقسیم می‌شوند و ما آنها را با عنوان گونه‌های گویشی، شامل گونه‌های خرده‌فرهنگی، صنفی، طبقه اجتماعی و زادگاه و غیره) و گونه‌های کاربردی، شامل شغلی، فنی، سازمانی و غیره می‌شناسیم (هلیدی و حسن، ۱۹۸۹: ۱۱۲-۱۱۷) سیاق سخن را تحت عنوان گونه کاربردی تعریف می‌کنند. گویش عبارت است از گفتن چیزی واحد به روش‌های گوناگون، اما گونه کاربردی عبارت است از بیان انواع چیزها (هلیدی^۵ و حسن، ۱۹۸۹: ۱۱۲-۱۱۷).

در این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی تاثیر گونه‌های کاربردی و گویشی را بر طرحواره‌های فرهنگی موجود در داستان *فارسی شکر است* (۱۳۰۰) نوشته محمدعلی جمالزاده بررسی می‌کنیم و به دنبال آنیم تا معلوم کنیم سیاق چه تاثیری بر طرحواره‌های فرهنگی می‌گذارد برای رسیدن به این هدف در بخش بعد به سراغ معرفی پژوهش‌های مرتبط و مشابه با تحقیق حاضر خواهیم رفت تا مشخص شود پژوهش‌گران پیشین چه مسیری را در این زمینه طی کرده و به چه نتایجی رسیده‌اند. سپس به معرفی چارچوب نظری پژوهش خواهیم پرداخت و داستان مورد نظر را در آن چارچوب تحلیل خواهیم کرد. در آخر بخش نتیجه‌گیری، از یافته‌های به دست آمده در بخش تحلیل، نتیجه‌گیری انجام می‌شود.

---

1. cultural category
2. cultural metaphor
3. knowledge
4. common ground
5. M. A. K. Halliday

۲. پیشینه پژوهش

شرفیان و جمارانی (۲۰۱۱) در مقاله «طرحواره فرهنگی در ارتباط بینافرهنگی»^۱ نشان می‌دهد که طرحواره فرهنگی سبب می‌شود ابراز شرمندگی در بسیاری از موارد منجر به سوءتفاهم در مخاطبینی شود که طرحواره زبان فارسی را نمی‌شناسند. طرحواره زبانی در ارتباطات بینافرهنگی و فهم متقابل تاثیر دارد.

هونزاکر^۲ و ولنتینو^۳ (۲۰۱۹) در نزدیک‌ترین پژوهش به موضوع مقاله حاضر، با عنوان «بازنمایی طرحواره فرهنگی: از نظریه تا شیوه»^۴ به بررسی دیدگاه سیاسی در طرحواره ذهنی افراد می‌پردازند. در این مقاله، طرحواره فقر در گروه‌های سیاسی محافظه‌کار و آزادی‌خواه بررسی می‌شود. نویسندگان مقاله از داده‌های گردآوری شده اینطور نتیجه‌گیری می‌کنند که ساختار طرحواره^۵ بر اساس دیدگاه سیاسی افراد دسته‌بندی می‌شود.

شرفیان، چالاک و دهکردی (۲۰۱۹) در مقاله «طرحواره فرهنگی فارسی: راهبرهای پاسخ زبان‌آموزان فارسی‌زبان به تعریف در شبکه‌های اجتماعی»^۶ به بررسی این امر می‌پردازد که چگونه زبان‌آموزان طرحواره‌های فرهنگی خود را به زبان انگلیسی به کار می‌گیرند و بیان می‌کنند. «شکسته‌نفسی» بیانگر طرحواره فرهنگی فارسی است که توسط غیرفارسی‌زبانان به درستی فهمیده نمی‌شود. نویسندگان در این مقاله به دانش پیش‌زمینه‌ای اشاره می‌کنند. در جایی که مخاطب دانش پیش‌زمینه‌ای نسبت به طرحواره فرهنگی فارسی نداشته باشد، دچار سوءتفاهم می‌شود. مثلاً در جملاتی مثل «خجالت‌نده» با اینکه در طرحواره فرهنگی فارسی ادب مثبت رعایت شده اما برای مخاطب غیر فارسی‌زبان یا مخاطبی که دانش پیش‌زمینه‌ای نسبت به طرحواره فرهنگی فارسی ندارد، حمله به وجهه مخاطب به حساب می‌آید و نوعی بی‌ادبی محسوب می‌شود.

مقاله‌هایی هم درباره آموزش زبان از طریق طرحواره فرهنگی نوشته شده‌اند که از میان آنها می‌توان به مقاله نوبخت (۱۴۰۰) اشاره کرد. در مقاله «بررسی نقش طرحواره فرهنگی و زبانی در درک خواندن و نوشتن زبان‌آموزان زبان انگلیسی» به بررسی این طرحواره‌ها در میزان پیشرفت زبان‌آموزان پرداخته شده است. نویسندگان در این مقاله از سه گروه استفاده می‌کنند، گروه کنترل، گروهی که با طرحواره‌های زبانی و گروه دیگری که با طرحواره‌های فرهنگی آشنا

---

1 Cultural schemas in intercultural communication

2. M. B. F. Hunzaker

3. L. Valentino

4 Mapping cultural schemas: From theory to method

5. schema structure

6 The Persian Cultural Schema: Compliment Response Strategies on Social Networking Sites Among Persian EFL Learners

می‌شوند. از میان این سه گروه، گروهی که با طرحواره‌های زبانی آشنا هستند، در درک خواندن و نوشتن زبان انگلیسی بهتر عمل می‌کنند. بعد از آن گروهی که طرحواره‌های فرهنگی را درک می‌کنند، بهتر عمل می‌کنند و در آخر، گروه سوم که هیچ‌کدام از این طرحواره‌ها را نمی‌شناسند در سطح پایین‌تری از درک خواندن و نوشتن زبان انگلیسی قرار می‌گیرند.

استراندل^۱ (۲۰۱۷)، در مقاله‌ی تحلیلی طرحواره‌ی فرهنگی: در راستای سازگاری مفهومی در پژوهش شناخت-فرهنگی متقابل، به توضیح طرحواره‌ی فرهنگی می‌پردازد. استراندل چهار استدلال مرتبط را برای مفهوم‌سازی طرحواره‌ها و رابطه‌ی آنها با طرحواره‌های شناختی و سایر مفهوم‌سازی‌های فرهنگی ارائه می‌کند. او با ارجاع به دیمگیو^۲ (۱۹۹۷)، طرحواره‌ی فرهنگی را پلی میان فرهنگ و شناخت معرفی می‌کند، و با ارجاع به سوئل^۳ (۲۰۰۵) طرحواره‌ی فرهنگی را چیزی جز تداوم الگوها و موقعیت‌های متعدد نمی‌داند. نتیجه‌ی مقاله نشان می‌دهد که طرحواره‌ها در هیچ لحظه‌ی روشنی «خلق» نمی‌شوند، بلکه پس از آنکه به اندازه‌ی کافی در نمونه‌ها، افراد و در بافت‌های مختلف تکرار شدند به عنوان الگویی اجتماعی ظاهر می‌شوند؛ الگویی که بیش از آنکه ذهنی باشد، اجتماعی است.

معین درباری و پهلوان‌نژاد (۱۳۹۵) در مقاله‌ی «چرخش سیاق و پیامدهای معنایی آن در مدیر مدرسه‌ی جلال آل‌احمد»، استفاده از سیاق را در این داستان بررسی می‌کنند. نتیجه‌گیری این مقاله نشان می‌دهد که آل‌احمد در سراسر داستان به تناسب تغییر بافت موقعیتی و به محض تغییر مشارکان رویدادهای کلامی و به اقتضای نوع روابط نقشی آنان با یکدیگر از شیوه‌ی چرخش سیاق بهره می‌جوید و دامنه‌ی گفتمان در این کار، ضمن تلفیق عناصر زبانی و پیرا‌زبانی، هر سه عامل سیاق سخن شامل دامنه‌ی گفتمان، منش گفتمان و شیوه‌ی گفتمان را به تناسب در تحقق عوامل سه‌گانه‌ی لایه‌ی معنایی زبان دخیل کرده است.

۳. روش

مطالعه‌ی شناخت فرهنگی در چندین زیرشاخه و زیرپارادایم‌های علوم شناختی مشابهت دارد. برای مثال، محققانی که در زمینه‌ی علم پیچیدگی، اغلب تحت عنوان سیستم‌های تطبیقی پیچیده^۴ کار می‌کنند، به دنبال توضیح این مسئله بوده‌اند که چگونه روابط بین بخش‌ها یا عامل‌ها منجر به رفتارهای جمعی^۵ یک سیستم یا گروه می‌شود (والدروپ^۶، ۱۹۹۲: ۱۹۹). به‌طور

1. J. Strandell

2. P. Di Maggio

3. W.H. Swell

4. complex adaptive systems (CAS)

5. collective behavior

6. M. M. Waldrop

مشابه، زبان‌شناسی فرهنگی، شناخت فرهنگی را به‌عنوان یک سیستم‌های تطبیقی پیچیده بررسی می‌کند که از تعاملات بین اعضای یک جامعه گفتاری در طول زمان و مکان پدید می‌آید. یکی از ویژگی‌های اصلی سیستم‌های تطبیقی پیچیده این است که ویژگی‌های ضروری را نشان می‌دهد. هنگامی که شناخت فرهنگی به‌عنوان یک سیستم تطبیقی در نظر گرفته شود، ویژگی‌های نوظهوری^۱ از خود نشان می‌دهد که از تعامل بین اعضای یک جامعه گفتاری در طول زمان و مکان نشئت می‌گیرد. ویژگی‌های نوظهور شناخت فرهنگی، به‌عنوان یک سیستم در سطح جهانی یا در سطح کلان^۲ صرفاً تصویر آینه‌ای از آن ویژگی‌هایی نیست که از شناخت فردی یا سطح خرد^۳ و درون‌گروهی به‌دست آمده‌اند. مشاهدات مشابهی را می‌توان در مورد زبان نیز انجام داد. همانطور که فرانک^۴ (۲۰۰۸: ۲۴۳) می‌گوید:

"در سطح کلان ساختاری، «زبان» ممکن است به‌عنوان پدیده‌ای نوظهور در نظر گرفته شود. پدیده‌ای که نتیجه جمعی از رفتارهای ناهمگون و پراکنده عوامل زبانی در موقعیت‌های فرهنگی - اجتماعی به‌دست می‌آید. به عبارت دقیق‌تر، سطح جهانی یا کلان ساختاری را می‌توان به‌عنوان پدیده نوظهور نشئت‌گرفته از گفته‌های تولیدشده توسط عوامل زبانی به‌شمار آورد. گفته‌ها نیز به نوبه خود مبتنی بر لحن فردی^۵ اند. از این رو، با تغییر دیدگاه می‌توانیم بر روی سطح خردساختاری^۶، فردی یا محلی، رفتار عوامل زبانی یا در سطح کلان ساختاری، جمعی یا جهانی تمرکز کنیم. با وجود این باید در نظر داشته باشیم که ویژگی‌های جهانی از رفتار کل سرچشمه می‌گیرند و اقدامات فردی تنها منبع ایجاد تغییرات در سیستم نیستند."

به زبانی ساده‌تر می‌توان گفت، هر تاثیر جزئی نمی‌تواند ساختار کلان را دچار تغییرات کند و این تغییرات به‌صورت پیچیده و توسط چند عنصر رخ می‌دهند. در بسیاری از تحقیقات از اولین ابزار تحلیلی اصلی زبان‌شناسی فرهنگی، یعنی طرحواره‌های فرهنگی، استفاده می‌شود تا چارچوبی برای بررسی ابزارهای کاربردشناختی^۷ مانند کنش‌های گفتاری/رویدادها^۸،

---

1. emergent property
2. macro
3. micro
4. R. M. Frank
5. idiolect
6. microstructural
7. pragmatic
8. speech act/event

تک‌مفهوم‌ها^۱ و تک‌کنش‌ها^۲ ایجاد کند. طبقه خاصی از طرحواره‌های فرهنگی، به اصطلاح «طرحواره‌های فرهنگی کاربردشناختی»، مبنایی برای انتقال معنای کاربردشناختی است. طرحواره‌های فرهنگی کاربردشناختی رابطه‌ای سلسله‌مراتبی با کنش‌ها/رویدادهای گفتاری، تک‌مفهوم‌ها، و تک‌کنش‌ها ایجاد می‌کند. به موجب آن «رابطه یک عمل خاص، مصداق یک تک‌مفهوم است، که به نوبه خود موجب یک کنش گفتاری خاص مرتبط با یک طرحواره کاربردشناختی زیربنایی می‌شود. به عبارت دیگر، سلسله‌مراتبی چهار لایه‌ای شامل طرحواره عملی < کنش گفتاری/رویداد > تک‌مفهوم < تک‌کنش در کار است. به گونه‌ای که تفسیر صحیح کنش‌ها مستلزم آگاهی از طرحواره‌های کاربردشناختی، کنش‌ها/رویدادهای گفتاری، و تک‌مفهوم‌هایی جا افتاده‌اند. (شریفیان، ۲۰۱۷: ۵۱)

طرحواره‌های فرهنگی و طرحواره‌های فرعی^۳، باورها، هنجارها، قواعد و انتظارات رفتار و همچنین ارزش‌های مربوط به جنبه‌ها و مؤلفه‌های مختلف تجربه را دربر می‌گیرند. نمونه‌ای از طرحواره فرهنگی چیزی است که مالکوم^۴ (۲۰۱۷: ۶۳۹-۶۳۷) طرحواره چیزهای ترسناک^۵ می‌نامد. «طرحواره‌های فرهنگی، انگلیسی‌زبانان بومی را قادر می‌سازد تا به فعالیت قدرت‌های خارج از کنترل آنها اشاره کنند که ممکن است زندگی‌شان را تحت‌تاثیر قرار دهد.» مقوله‌ها و زیرمقوله‌های فرهنگی، آن دسته از مقوله‌های مفهومی شامل رنگ‌ها، احساسات، ویژگی‌ها، مواد غذایی، اصطلاحات خویشاوندی، رویدادها، و غیره هستند که عمدتاً در واژه‌های زبان‌های انسانی منعکس می‌شوند. نمونه‌ای از یک مقوله فرهنگی در انگلیسی بومی clever است که در معنای «از نظر روحی قدرتمند» استفاده می‌شود. استعاره‌های فرهنگی، مفهوم‌سازی‌هایی با حوزه‌های متقاطع هستند که بر اساس سنت‌های فرهنگی مانند طب عامیانه، جهان‌بینی یا یک نظام اعتقادی معنوی پایه‌گذاری شده‌اند. در نمونه‌ای از استعاره فرهنگی بومیان انگلیسی، زمین به مثابه انسان است. مانند جمله زیر:

We close the fire in with all the sand to heal the wound of the earth.

با شن آتش را خاموش می‌کنیم تا زخم زمین را التیام بخشیم.

---

1. pragmeme
2. pract
3. subschema
4. I. G. Malcolm
5. scARY THINgs

شکل ۱- چارچوب تحلیلی زبان‌شناسی فرهنگی (شریفیان، ۲۰۱۷: ۷)

چارچوب تحلیلی زبان‌شناسی فرهنگی را می‌توان مانند شکل ۱ مجسم کرد که نشان می‌دهد چگونه ویژگی‌ها و سطوح مختلف زبان، از ویژگی‌های صرفی-نحوی گرفته تا معنی و گفتمان کاربردی/معنی، ممکن است در مفهوم‌سازی‌های فرهنگی به شکل طرحواره‌های فرهنگی تثبیت شود. (شریفیان، ۲۰۱۷: ۷)

شکل ۲- چارچوب تحلیلی و نظری زبان‌شناسی فرهنگی (شریفیان، ۲۰۱۷: ۳)

زبان‌شناسی فرهنگی هم چارچوبی نظری و هم چارچوبی تحلیلی برای بررسی مفهوم‌سازی‌های فرهنگی ارائه می‌دهد که زیربنای استفاده از زبان‌های انسانی است. شکل ۲ خلاصه‌ای از این دو چارچوب را نشان می‌دهد که در مورد آنها توضیح داده خواهد شد. دو دایره در سمت چپ، تصویری از چارچوب نظری هستند که شامل طرحواره‌های فرهنگی، مقوله‌های فرهنگی و استعاره‌های فرهنگی نمونه‌های خاصی از مفهوم‌سازی‌های فرهنگی می‌شوند. دو دایره در پایین، چارچوب تحلیلی را منعکس می‌کنند، طرحواره‌های فرهنگی، مقوله‌های فرهنگی، و استعاره‌های فرهنگی ابزارهای تحلیلی هستند که زبان‌شناسی فرهنگی با استفاده از آنها تعریف می‌شود. (شریفیان، ۲۰۱۷)

طرحواره‌های فرهنگی زیرمجموعه‌ای از «طرحواره‌های شناختی» است. طرحواره فرهنگی دومین نوآوری در علوم شناختی است. مفهوم طرحواره زیربنای تعدادی از اصطلاحاتی است که به طور گسترده در علوم شناختی مورد استفاده قرار گرفته‌اند، از جمله «نوشته^۱»، «قاب^۲»، «مفهوم جهانی^۳»، «سناریو^۴»، «مدخل دایره‌المعارفی^۵»، «طرح^۶»، «شیء حافظه^۷»، «مدل ذهنی^۸»، «زمینه شناختی^۹» و غیره. در روان‌شناسی شناختی، طرحواره‌ها یا طرح‌ها^{۱۰} به شیوه سنتی به‌عنوان بلوک^{۱۱}‌های سازنده شناختی در نظر گرفته می‌شوند که به سازماندهی، تفسیر و انتقال اطلاعات کمک می‌کنند (به‌عنوان مثال، بارتلت^{۱۲}، ۱۹۳۲؛ بابرو و نورمن^{۱۳}، ۱۹۷۵؛ دآندراد^{۱۴}، ۱۹۹۵؛ هالند و کول^{۱۵}، ۱۹۹۵؛ مینسکی^{۱۶}، ۱۹۷۵؛ روملهارت^{۱۷}، ۱۹۸۰؛ شریفیان، ۲۰۰۱؛ استراوس و کوین^{۱۸}، ۱۹۹۷). نظریه طرحواره در پارادایم‌های غالب روان‌شناسی شناختی، به ویژه کلاسیک‌گرایی^{۱۹} و پیوندگرایی^{۲۰}، از محبوبیت قابل توجهی برخوردار است

-
1. script
  2. frame
  3. global concept
  4. scenario
  5. encyclopedic entry
  6. plan
  7. memory object
  8. mental model
  9. cognitive field
  10. schemata
  11. block
  - 12 F.C. Bartlett
  - 13 D. G. Bobrow & D. A. Norman
  - 14 R.G. D'Andrade
  - 15 A. C. Holland & P. K. Kuhl
  - 16 M. Minsky
  17. D. E. Rumelhart
  - 18 A. L. Strauss & J. M. Corbin
  19. classicism
  20. connectionism

(روملهارت، ۱۹۸۰؛ روملهارت، هینتون، ویلیامز و مک کلند^۱، ۱۹۸۶؛ شانک و آبلسون^۲، ۱۹۷۷). ارتباط‌گراها طرحواره‌ها را به‌عنوان الگوهای فعال‌سازی توزیعی تعریف می‌کنند که در سطح واحدهای به‌هم پیوسته قوی در شبکه‌های حافظه انسانی و در پاسخ به محرک‌های خارجی ایجاد می‌شوند. (شریفیان، ۲۰۱۷، ۱۲-۱۳)

طرحواره‌های شناختی کارکردهای^۳ متفاوتی را در تعامل بین شناخت و محیط انجام می‌دهند. بیش از ۳۵ سال پیش، تیلور^۴ و کراکر^۵ (۱۹۸۱) موارد زیر را شناسایی کردند:

الف. ارائه ساختاری که تجربه بر اساس آن ترسیم شود.

ب. هدایت رمزگذاری و بازیابی اطلاعات از حافظه.

پ. تأثیر بر کارایی و سرعت پردازش اطلاعات.

ت. راهنمایی برای پر کردن شکاف‌های موجود در اطلاعات حاضر.

ث. ارائه الگوهایی برای حل مسئله.

ج. تسهیل ارزیابی تجربیات.

چ. تسهیل پیش‌بینی آینده، تعیین هدف، برنامه‌ریزی و اجرای هدف.

برای طرحواره‌ها چندین طبقه‌بندی پیشنهاد شده است. نمونه‌های قبلی معمولاً به تفاوت‌های فرهنگی توجهی نداشتند. یک مثال، تمایز کوک^۶ (۱۹۹۴) از سه نوع طرحواره است. «طرحواره‌های جهانی»^۷ به سازماندهی نموداری دانش جهانی و «طرحواره‌های متنی»^۸ به ترتیب معمول حقایق در دنیای واقعی یا خیالی اشاره دارد. از سوی دیگر، «طرحواره‌های زبانی»^۹ به دانش تعمیم‌یافته در مورد دستور زبان یک زبان مربوط می‌شوند.

طرحواره‌های فرهنگی همچنین ممکن است مبنایی برای معانی کاربردشناختی فراهم کنند، یعنی دانشی که زیربنای اجرا و پذیرش کنش‌های گفتاری است؛ دانشی که به شکل‌فرهنگی ساخته شده و به اشتراک گذاشته می‌شود و تا حد زیادی در چنین طرحواره‌هایی گنجانده شده است. در برخی از زبان‌ها، مانند چینی، عمل گفتاری «سلام» ارتباط نزدیکی با طرحواره‌های فرهنگی خوردن و غذا دارد، تا جایی که مردم از سؤال «آیا غذا خورده‌اید؟» به‌عنوان سلام استفاده می‌کنند. «سلام» در زبان‌های دیگر مانند فارسی، با آن دسته از

1 D. E. Rumelhart, G. E. Hinton, R. J. Williams & J. L. McClelland

2 R. C. Schank & R. P. Abelson

3. function

4. S. E. Taylor

5. J. Crocker

6. C. Strauss & N. Quinn

7. world schema

8. text schema

9. language schema

طرحواره‌های فرهنگی مرتبط است که به سلامتی افراد در حال گفت‌وگو و اعضای خانواده‌شان مربوط می‌شود و بر اساس آن بیان می‌شود. از منظر زبان‌شناسی فرهنگی، استنباط‌ها و مفروضات مناسب در مورد دانش طرفین مبتنی بر وجود طرحواره‌های فرهنگی مشترک است. ارتباط موفق مستلزم این است که گویندگان و شنوندگان با این طرحواره‌ها آشنا باشند. این آشنایی برای معنا بخشیدن به کنش‌های گفتاری ضروری است (شریفیان، ۲۰۱۴).

طرحواره‌های شناختی، ساختارهای ذهنی هستند که دانش را در قالب عناصری سازماندهی می‌کنند که با هم برای پردازش اطلاعات به کار گرفته می‌شوند (استراوس و کوین، ۱۹۹۷، ۴۹). این طرحواره‌های شناختی، دانش و تجربیات پیشین هر فرد است که در حافظه او ذخیره شده است و او را قادر می‌سازد دانش جدید را در پرتو دانش و تجربیات گذشته خود درک کند (دندرید^۱، ۱۹۹۵: ۱۲۴؛ بارتلت^۲، ۱۹۷۰). به این ترتیب، طرحواره‌ها، مجموعه‌های تعمیم‌یافته‌ای از دانش تجربیات گذشته هستند که در گروه‌های دانش مرتبط سازماندهی و برای هدایت رفتارهای ما در موقعیت‌های آشنا استفاده می‌شوند (نیشیدا^۳، ۲۰۰۵: ۴۰۲).

طرحواره‌های فرهنگی به‌عنوان «شبه‌های عمیق و عمدتاً ناخودآگاه تداعی‌های عصبی که ادراک، تفسیر و عمل را تسهیل می‌کنند» پذیرفته شده‌اند (وایزی^۴، ۲۰۰۹: ۱۶۸۶). طرحواره‌ها، اطلاعات مورد نیاز برای مدیریت موقعیت‌ها و تاثیرگذاری بر قضاوت‌ها و خاطرات تجربیات قبلی را هنگام پردازش اطلاعات جدید فراهم می‌کنند. طرحواره‌ها فقط ادراک فرد از دیگران نیستند، بلکه شامل سایر اطلاعات تعاملات قبلی با دیگران نیز می‌شوند (لین^۵، ژانگ^۶، هاروود^۷، ۲۰۰۴: ۳۲۳-۳۲۲). مردم از طریق تعاملات اجتماعی روزانه خود با طرحواره‌های فرهنگی مواجه می‌شوند و آنها را بازتولید می‌کنند (باومن^۸ و هو^۹، ۲۰۱۷: ۱۵۳). طرحواره‌های فرهنگی از طریق رسانه‌ها تقویت می‌شوند (دی مگیو^{۱۰}، ۱۹۹۷: ۲۸۰).

نیشیدا (۱۹۹۱: ۴۰۳) سه نوع طرحواره فرهنگی شخصی، فرهنگی و جهانی را از هم متمایز می‌کند که از طریق تعاملات اجتماعی بسط می‌یابند. درجه این طرحواره‌های «سازمان‌یافته»^{۱۱}

-
1. R. G. D'Andrade
  2. F.C. Bartlett
  3. H. Nishida
  4. S.Vaisey
  5. M.C. Lin
  6. Y.B. Zhang
  7. J. Harwood
  8. V.Baumann
  9. C. K.Ho
  10. Di Maggio
  11. organized

انتزاعی و فشرده^۱»، توانایی فرد را برای جا دادن اطلاعات جدید در ساختار دانش موجود و تأثیرگذاری بر رفتارش تعیین می‌کند. به اعتقاد ترنر^۲ (۱۹۹۴: ۱۰)، طرحواره‌های بافتی^۳، استراتژیک^۴ و رویه‌ای^۵ زمانی فعال می‌شوند که فرد با موقعیت جدیدی مواجه شود. هر طرحواره اطلاعاتی را برای فرد فراهم می‌کند تا اطلاعات جدید را با شناسایی بافت، انتخاب سازوکاری مشخص و پیروی از یک رویه پردازش کند. نیشیدا (۱۹۹۱: ۴۰۷-۴۱۰) هشت طرحواره فرعی واقعیت، شخص، خود، نقش، زمینه، رویه، استراتژی و احساس را مشخص می‌کند. مطالعه بینافرهنگی نیشیدا (۱۹۹۱) یکی از اولین مطالعاتی است که رده‌شناسی طرحواره‌هایی را شامل می‌شود که به موجب رویکرد انتخابی نویسنده، به تفاوت‌های فرهنگی نیز حساس است. نیشیدا هشت نوع طرحواره اصلی را برای تعامل اجتماعی مطرح می‌کند:

الف. طرحواره‌های واقعیت و مفهوم^۶: اینها طرحواره‌هایی هستند که شامل اطلاعات واقعی مانند «پایتخت استرالیا کانبرا است» و اطلاعات مفهومی مانند «اتاق دیوارهایی دارد» می‌شوند. ب. طرحواره‌های شخصی^۷: اینها طرحواره‌هایی هستند که شامل دانش در مورد انواع افراد، از جمله ویژگی‌های شخصیتی آنها می‌شوند و با جملاتی مانند «جان کم حرف است» نشان داده می‌شوند.

پ. طرحواره‌های خود^۸: طرحواره‌هایی هستند که شامل شناخت خود اجتماعی و خود فردی هستند.

ت. طرحواره‌های نقشی^۹: طرحواره‌هایی هستند که شامل دانش در مورد نقش‌های اجتماعی به دست آمده و نسبت داده شده و رفتار مورد انتظار مرتبط با این نقش‌ها هستند، مانند طرحواره نقش بومیان استرالیایی مادر.

ث. طرحواره‌های بافت^{۱۰}: طرحواره‌هایی هستند که شامل دانش در مورد موقعیت‌ها و رفتار مناسب مرتبط با آنها می‌شوند.

ج. طرحواره‌های رویه‌ای^{۱۱}: طرحواره‌هایی هستند که حاوی دانش در مورد توالی مناسب رویدادها در موقعیت‌های رایج هستند.

-
1. compact
  2. J. C. Turner
  3. contextual
  4. strategic
  5. procedural
  6. fact-and-concept schema
  7. person schema
  8. self schema
  9. role schema
  10. context schema
  11. procedure schema

چ. طرحواره‌های استراتژی^۱: این طرحواره‌ها شامل دانش در مورد راهبردهای حل مسئله هستند.

ح. طرحواره‌های احساس^۲: این طرحواره‌ها حاوی اطلاعاتی در مورد تأثیر و ارزیابی هستند. طرحواره‌های هیجانی در واقع از طریق ارتباط آنها با دیگر طرحواره‌ها فعال می‌شوند. (مانند طرحواره عواطف شرمندگی^۳ بومی استرالیایی)

تغییر در یک قسمت باعث تغییر در قسمت‌ها یا طرحواره‌های دیگر می‌شود و بنابراین بر رفتار فرد تأثیر می‌گذارد. این هشت زیرطرحواره^۴ فرهنگی، «طرحواره‌های تعامل اجتماعی اولیه»^۵ نامیده می‌شوند. وقتی فردی با اطلاعات جدید مواجه می‌شود، هنگام انتخاب یک اقدام، تمام زیرطرحواره‌ها را مرور می‌کند. علاوه بر این، زمانی که افراد در یک زمینه یا فرهنگ جدید هستند، فاقد طرحواره‌های تعامل اجتماعی اولیه محلی فرهنگ میزبان خود هستند. از آنجا که خارجی‌ها فاقد PSI محلی هستند، با مشکلات سازگاری^۶ مواجه می‌شوند.

ساختارهای شناختی، طرحواره‌های فرهنگی، ساختارهای ذهنی و غیره برای بررسی نحوه عملکرد ذهن در انواع موقعیت‌ها هستند، مانند اختلالات اعتیاد (ملندز^۷، کورتس^۸ و آمارو^۹، ۲۰۱۱)، باورهای مربوط به فقر (هومن^{۱۰}، والننتینو^{۱۱} و وید^{۱۲}، ۲۰۱۷، ۲۰۲۳)؛ هویت نژادی در تبلیغات (باومن و هو^{۱۳}، ۲۰۱۴، ۱۵۲)؛ طرحواره‌های فرهنگی در دین، علم و قانون (ادگل^{۱۴} و هال^{۱۴}، ۲۰۱۷، ۲۰۱۸)؛ طرحواره‌های فرهنگی فردگرایی و جمع‌گرایی (بیلماز^{۱۵} و همکاران^{۱۶}، ۲۰۱۶، ۱۴۹)، و ارتباطات بین نسلی تایوانی (لین، ژانگ و هاروود^{۱۷}، ۲۰۰۴، ۳۲۱).

در این میان می‌توان به چهار طرحواره فرهنگی اصلی نیز قائل شد (مری داگلاس^{۱۶}، ۱۹۸۲، ۲۵۴-۱۸۳)) آنچه او انواع فرهنگی می‌نامد نشان می‌دهد تعامل اجتماعی اولیه چگونه کار

1. strategy schema
2. emotion schema
3. SHAMe
4. subschemata
5. primary socialization interaction schema
6. adjustment
7. M. Mélendez
8. D.E. Cortés
9. H.Amaro
10. P. Homan
11. L.Valentino
12. E.Weed
13. P.Edgell
14. K.E.Hull
- 15 O. Yilmaz
16. M. Douglas

می‌کند. او از اصطلاح «سوگیری فرهنگی»^۱ برای توصیف سازوکار عملیاتی استفاده می‌کند که واقعیت، شخص، خود، نقش، بافت، رویه، راهکار و احساسات را برای فرد تعریف می‌کند. سوگیری فرهنگی فرد بر اساس تعریف یا برداشت فرد از خود شکل می‌گیرد و توسط جامعه و فرهنگ اطرافش تقویت می‌شود. برای حفظ این هویت، «فرهنگ مبتنی بر سیستم داوری»^۲ فرد فعال می‌شود. به این معنا که وقتی فردی با چیز متفاوتی روبرو می‌شود، به‌طور خودکار عملش را براساس طرحواره فرهنگی زیربنایی خود قضاوت می‌کند. آنچه آنها فکر می‌کنند، می‌گویند، انجام می‌دهند و احساس می‌کنند بر اساس باورهایی در طرحواره فرهنگی زیربنایی آنها است که مورد حمایت قرار نگرفته یا به نوعی نقض شده است.

چهار طرحواره داگلاس دو تعریف اساسی از هویت دارند. اولین تعریف این است که شخص یک فرد منحصر به فرد با هویت فردی است. تعریف دوم این است که شخص جزء لاینفک یک خانواده است و هویت فردی ندارد و فقط هویت گروهی یا خانوادگی دارد. این تفاوت در هویت همچنین توضیح اساسی تفاوت بین جهان بینی علمی و جادویی^۳ را ارائه می‌دهد. هویت فردی، جهان طبیعی را از دنیای معنوی جدا می‌داند، در حالیکه هویت خانوادگی یا گروهی، جهان طبیعی و معنوی یا ماوراء طبیعی را به صورت یکپارچه و غیرقابل تمایز به‌طور جداگانه درک می‌کند. داگلاس، در مطالعه خود در مورد فرهنگ‌های جهان این فرضیه را مطرح کرد که همه فرهنگ‌ها را می‌توان به دو شکل توصیف کرد: اینکه مردم از چه منظر متفاوت هستند (شبکه یا ساختار) و از چه نظر یکسان هستند (گروه یا جامعه). دیدگاه افراد نسبت به تفاوت‌ها می‌تواند قوی یا ضعیف باشد (ساختار قوی یا ضعیف) و دیدگاه افراد نسبت به شباهت‌ها نیز می‌تواند قوی یا ضعیف باشد (جامعه قوی یا ضعیف). این دو نگرش پویا، چارچوبی را برای چهار طرحواره یا تعریف مختلف فرهنگی از فرد تشکیل می‌دهند - فردی^۴ (ساختار ضعیف و جامعه ضعیف)، نهادینه‌سازی شده^۵ (ساختار قوی و جامعه ضعیف)، سلسله مراتب^۶ (ساختار قوی و جامعه قوی)، یا ارتباط متقابل^۷ (ساختار ضعیف و جامعه قوی) (تامپسون^۸، الیس^۹، ویداوسکی^{۱۰}، ۱۹۹۰: ۵).

1. cultural bias
2. Culture Based Judging System
3. scientific and the magical worldview
4. individuating
5. institutionalizing
6. hierarching
7. interrelating
8. M.Thompson
9. R.J.Ellis
10. A.Wildavsky

پویایی جامعه چهار طرحواره را به دو هویت اصلی تقسیم می‌کند، یعنی جامعه ضعیف یا قوی. جامعه ضعیف مبتنی بر هویت فردی است، در حالی که هویت جامعه قوی مبتنی بر تعلق به گروه است. جامعه ضعیف می‌گوید «من فکر می‌کنم پس هستم» (دکارت ۲۰۱۴/۱۶۳۷، ۱)، در حالی که جامعه قوی می‌گوید «من هستم، زیرا ما هستیم» همانطور که توسط سیستم‌های همبستگی^۱ پیچیده نشان داده شده است (ام‌بیتی^۲، ۱۹۸۹: ۱۰۲).

جامعه ضعیف توسط اقتصاد بازار مصرف‌کننده که بر محافظت از فرد در برابر تأثیرات منفی گروه تمرکز دارد، پرورش می‌یابد (داگلاس ۱۹۹۲: ۱۳۲). انجمن ضعیف ریشه در تفکر دوگانه یونانی دارد که ذهن را از بدن و بدن را از روح جدا می‌کند. افراد در جامعه ضعیف ترجیح می‌دهند در رابطه با مسئولیت خود در قبال دیگران انتخاب‌های فردی داشته باشند.

جامعه ضعیف دو طرحواره فرهنگی دارد - فردی و نهادینه‌سازی. طرحواره فرهنگی فردی مبتنی بر تعریف فرد به عنوان فردی منحصر به فرد است که می‌تواند انتخاب‌های فردی انجام دهد. انتخاب‌های فردی در رابطه با کاری که انجام می‌دهد، آنچه می‌گویند، یا نحوه انجام فعالیت‌های روزانه خود. در نتیجه تصمیم‌گیری فردی، افرادی با طرحواره فرهنگی فردی دوست ندارند دیگران به آنها بگویند چه کار کنند. در حالت ایده‌آل، هیچ دو فرد شبیه به هم نیستند، زیرا شباهت با هویت فردی در تضاد است (سیلزر^۳ ۲۰۱۱: ۲۹). رویه‌های فرهنگی هویت فردی را می‌توان از طریق ترجیحات آنها برای تصمیم‌گیری فردی مشاهده کرد - چه چیزی را دوست دارند یا ندارند، چه چیزی می‌خورند یا لباسی که می‌پوشند، فعالیت‌هایی که در آن شرکت می‌کنند، و غیره. یک فرد در پذیرش هر یک از چهار طبقه‌بندی مشکل دارد. (سیلزر، ۲۰۱۶)

طرحواره فرهنگی نهادینه‌سازی شده نیز براساس تعریف فرد منفرد است، اما فردی که پیروی از قوانین و رویه‌های سیستم را ترجیح می‌دهد. افراد نهادینه‌سازی شده توضیح واضح و دستورالعمل‌های دقیق درباره آنچه باید انجام دهند و چگونه کار خود را انجام دهند را ترجیح می‌دهند. آنها در تصمیم‌گیری‌هایی که قبلاً توسط سیستم تصمیم‌گیری نشده است، مشکل دارند. آنها همچنین ترجیح می‌دهند کارها را به‌طور معمول یا به روش مناسب انجام دهند (سیلزر، ۲۰۱۱: ۲۹). افراد با طرحواره فرهنگی نهادینه‌سازی شده، دسته‌بندی‌ها و برجسب‌ها را ترجیح می‌دهند، زیرا به آنها کمک می‌کند تا دنیای خود را درک کنند. این طرحواره فرهنگی انگیزه‌ای را برای آزمایش و تحقیقات علمی فراهم می‌کند. در واقع، محققان مختلف تلاش

---

1. kinship
2. J.S. Mbiti
3 S.T.Silzer

کرده‌اند تا با استفاده از مقوله‌هایی از جهان طبیعی، ماوراء طبیعه را تفسیر کنند (براکن^۱، ۲۰۱۳: ۱۰۰۳؛ ووتنوا^۲، ۲۰۰۷: ۳۵۴؛ پیسیاینن^۳، ۲۰۰۳: ۱۶۳). چالش طبیعت‌گرایان این است که ماوراءالطبیعه را بر حسب امر طبیعی توصیف کنند (لاوسون^۴ ۲۰۰۰: ۳۴۵). رویه‌های فرهنگی یک هویت نهادینه‌سازی‌شده را می‌توان از طریق ترجیحات آن‌ها برای انجام کارها به شیوه‌ای منظم و روشن یا شیوه‌ی صحیح انجام کارها مشاهده کرد.

دو طرحواره فرهنگی جامعه قوی عبارتند از: سلسله‌مراتبی و ارتباط متقابل. این طرحواره‌ها در جوامعی آغاز شدند که خانواده‌ها برای بقای خود، نیاز به اشتراک منابع با یکدیگر داشتند. این دو نوع بر اساس یک هویت به‌عنوان بخشی از گروهی است که به نفع گروه، بر فرد تمرکز دارد. این نوع طرحواره شامل مراقبت یا پذیرفتن مسئولیت یکدیگر در خانواده یا گروه می‌شود (داگلاس ۱۹۹۲: ۱۳۳). با تمرکز بر وحدت خانواده/گروه، این دو طرحواره فرهنگی کل‌نگرتر هستند و جسم و روح را با هم ادغام می‌کنند، جایی که جهان و خلقت بخشی از انسانیت محسوب می‌شوند و نیروهای موجود در خلقت بر انسانیت تأثیر می‌گذارند و بالعکس. متوفی را از زنده جدا نمی‌دانند و عالم مادی و معنوی را جدا نمی‌کنند. این نوع طرحواره، نوع تعامل با افراد درون گروه در مقابل افرادی که خارج از گروه هستند را تعیین می‌کند (داگلاس ۱۹۹۲: ۱۳۸).

طرحواره سلسله‌مراتبی توسط یک کل سلسله‌مراتبی یا لایه‌ای شکل می‌گیرد که در آن افراد در راس (شخصیت‌های مرجع) برای گروه یا خانواده تصمیم می‌گیرند و همچنین مسئولیت رفاه اعضای خانواده را بر عهده می‌گیرند. یعنی در این نوع طرحواره، اقتدار از بالا به پایین جریان دارد (داگلاس ۱۹۹۲: ۱۴۲). همه افراد در سلسله مراتب می‌دانند که به کجا تعلق دارند (چه کسی بالاتر و چه کسی پایین‌تر) است و با توجه به موقعیت خود، انتظارات از نقش‌های خود را می‌دانند. اعضای گروه همچنین این مسئولیت را دارند که اطمینان حاصل کنند همه اعضای گروه مطابق با نقش/وضعیت خود رفتار می‌کنند (سیلزر ۲۰۱۱: ۳۰). اعضای گروه با اعمال فشار اجتماعی بر افرادی که مطابقت ندارند، هم‌رنگی^۵ را حفظ می‌کنند. رویه‌های فرهنگی یک هویت سلسله‌مراتبی را می‌توان از طریق ترجیحات آنها برای انجام هر کاری که رهبر از آنها می‌خواهد، بدون سؤال و شرکت در فعالیت‌های گروهی که به یکدیگر اهمیت می‌دهند، مشاهده کرد.

---

1. B.A.Bracken
2. R.Wuthnow
3. I. Pyysiäinen
4. T. Lawson
5. conformity

طرحواره ارتباط متقابل با ترجیح اعضای گروه برای تصمیم‌گیری با هم شکل می‌گیرد. همه برابر در نظر گرفته می‌شوند و به این ترتیب، هر فرد در عملکرد کل گروه، از جمله به اشتراک گذاشتن منابع - اعم از فیزیکی و معنوی - کمک می‌کند. هر فرد، مسئولیت بقیه را نه تنها در به اشتراک گذاشتن منابع، بلکه در حمایت از آرمان‌های گروهی بر عهده می‌گیرد (سیلزر ۲۰۱۱: ۳۱). عملکردهای فرهنگی یک هویت متقابل را می‌توان از طریق ترجیحات اعضای گروه برای انجام کارها با یکدیگر، به اشتراک گذاشتن منابع به طور مساوی و کمک متقابل مشاهده کرد.

هر کدام از این طرحواره‌ها با تصمیم‌گیری‌های روزانه در رابطه با هر جنبه‌ای از زندگی مانند غذا خوردن، برقراری ارتباط، کار، استراحت و نظافت و همچنین انتظارات دوستی، سبک‌های رهبری و درک دنیای معنوی حفظ و تقویت می‌شوند (سیلزر ۲۰۱۱: ۴).

ترجیح برای یک روش خاص زندگی را می‌توان زمانی کشف کرد که یک فرد با چیزی غیرمنتظره روبرو می‌شود که با شیوه زندگی عادی یا جهان‌بینی او مطابقت ندارد. داگلاس (۱۹۹۲، ۵-۶) می‌گوید که مردم چیزهای بدی را که برایشان اتفاق می‌افتد از طریق سیستم سرزنش خود توضیح می‌دهند. آنها علت بدبختی را به علت باوری می‌دانند که نقض شده یا مورد تأیید قرار نگرفته است. به این ترتیب، توضیحات آنها اخلاقی است. هر طرحواره، سرزنش را متوجه چیزها یا افرادی می‌کند که ترجیحاتشان را رعایت نمی‌کنند. این توضیحات سرزنش‌کننده سیستم‌های قضاوت مبتنی بر فرهنگ^۱ (CbJS) را تشکیل می‌دهند که افراد برای توجیه باورهای خود برای روش خاصی از انجام کارها، یعنی طرحواره فرهنگی خود استفاده می‌کنند (داگلاس ۱۹۹۲، ۳-۲۱، سیلزر ۲۰۱۱).

در تعریف و تحلیل سیاق^۲، زبان‌شناسان مختلفی تعاریف و مشخصه‌های متعددی را مطرح می‌کنند که به ذکر چند نمونه بسنده می‌کنیم. فرث (۱۹۵۷: ۸۷ و ۹۷) سیاق را موضوع سخن محدودشده‌ای درباره یک تجربه یا فعالیت که دارای قواعد و واژگان مخصوص به خود است عنوان می‌کند. پس از فرث مفهوم سیاق توسط شاگردش هلیدی که به تمایز گونه‌های زبانی مرتبط با کاربران زبان^۳ از گونه‌های مرتبط با (کاربرد زبان^۴) باور داشت، مطرح شد. (هلیدی، ۱۹۷۸: ۱۱۰) مطابق دیدگاه هلیدی، اهالی زبان گنجینه‌ای از گونه‌های زبانی گوناگون را در اختیار دارند و در موقعیت‌های مختلف از میان آنها انتخاب می‌کنند. از نظر هلیدی، سیاق، یک گونه زبانی است که متناظر با یک گونه موقعیتی به کار گرفته می‌شود و از این رو باید آن را

-
1. Culture-based Judging Systems
  2. register
  3. language user
  4. language use

مفهومی معنی‌شناختی تلقی کرد (لواندوفسکی ۲۰۱۰: ۶۶-۶۷). در این دیدگاه، سیاق، «مجموعه معانی و ترکیب الگوهای معنایی است که نوعاً در وضعیتی معین در قالب واژه‌ها و ساختارهایی مشخص تحقق می‌یابد.» (هلیدی، ۱۹۷۸: ۲۳).

در دیدگاه هلیدی، «نظریه سیاق» تلاش دارد اصول کلی حاکم بر کاربرد زبان را بر حسب نوع موقعیت مشخص کند. (هلیدی، ۱۹۷۸: ۳۲). هلیدی مفهوم سیاق را به شرح ذیل به عوامل سازنده آن تجزیه می‌کند: «دامنه سخن^۱» (موضوع گفتمان)، «منش سخن» (مشارکان گفتمان و روابط بین آنها)، «شیوه سخن» (مجرای ارتباط) (هلیدی، مکینتاش و استریونس، ۱۹۶۴ به نقل از هلیدی، ۱۹۷۸: ۶۲ و ۱۲۵). هلیدی در ادامه در صورتبندی دیگری، «دامنه گفتمان» را نوع عمل اجتماعی، «منش گفتمان» را روابط نقشی مشارکان رویداد ارتباطی و «شیوه گفتمان» را سازماندهی نمادین گفتمان تعریف می‌کند (هلیدی، ۱۹۷۸: ۳۵).

به زبان ساده، عوامل سه‌گانه سیاق سخن را از دیدگاه هلیدی می‌توان چنین معرفی کرد (به نقل از هاوس ۲۰۰۹: ۳۵): الف) دامنه گفتمان: متن درباره چیست؟ متن حاوی چه چیزهایی است؟ ب) منش گفتمان: ارتباط بین مؤلف، خواننده و احیاناً اشخاص حاضر در متن با یکدیگر چگونه است؟ ج) شیوه گفتمان: مجرای ارتباط چیست؟ اجزای آن چگونه با هم به مثابه متن سازگار می‌شود؟

هلیدی و حسن (۱۹۸۹: ۱۱۲-۱۱۷)، سیاق سخن را به عنوان گونه بر طبق کاربرد تعریف می‌کنند. به عبارت دیگر، گونه کاربردی آن چیزی است که شما در یک لحظه در حال صحبت آن هستید که بستگی دارد به آنچه شما می‌خواهید انجام دهید و همچنین ماهیت فعالیتی که زبان در آن در حال کار کردن است. گونه‌های زبانی با عنوان گونه گویشی یا کاربردی شناخته می‌شوند. گویش عبارتست از گفتن یک چیز مشابه به روش‌های گوناگون در حالیکه گونه کاربردی عبارت است از گفتن انواع چیزها. بنابراین گویش‌ها گرایش دارند به تفاوت داشتن نه در معنی‌هایی که بیان می‌کنند بلکه در تحقق معنی در سطوحی مانند دستور زبان، واج شناسی، آوا شناسی و غیره. اما در گونه‌های کاربردی در اصل معنی‌ها از یکدیگر متمایز می‌شوند. گونه‌های کاربردی موقعیت‌های معنایی هستند که عموماً با بافت‌های اجتماعی خاصی همراهند و ما آن را بر حسب بافت، عاملان و شیوه گفتمان تعریف می‌کنیم. پس گونه‌های زبانی به دو دسته تقسیم می‌شوند که ما آن را با عنوان گونه‌های گویشی (گونه‌های خرده فرهنگی، صنف، طبقه اجتماعی و زادگاه و غیره) و گونه‌های کاربردی (شغلی، فنی، سازمانی و غیره) می‌شناسیم.

ارتباط طرحواره فرهنگی و سیاق نامعلوم است. برای اینکه بدانیم سیاق چه تاثیری بر طرحواره فرهنگی می‌گذارد، داستان «فارسی شکر است.» محمدعلی جمالزاده را انتخاب کردیم. علت انتخاب این داستان، وجود شخصیت‌های مختلف با سیاق‌های مختلف و همچنین مهم بودن مسئله گونه‌های زبانی در شکل‌گیری شخصیت‌های این داستان کوتاه است. محمدعلی جمالزاده را به عنوان یکی از پیشروان داستان‌نویسی مدرن در ایران می‌شناسند. این داستان برای نشان دادن خفقان اواخر دوران قاجار نوشته شده است و هدف اصلی آن، نمایش سوءتفاهم زبانی به دلیل استفاده از سیاق‌های مختلف و نبودن درک مشترک از یک زبان بوده است.

۴. یافته‌ها

داستان *فارسی شکر است* نوشته محمدعلی جمالزاده، روایت مسافران کشتی است که به خاک ایران وارد می‌شوند و به دستور حکومت وقت و شرایط حساس تاریخی دستگیر می‌شوند. چهار نفر از آنها در یک اتاق زندانی می‌شوند. یکی از آنها راوی ایرانی است که به روایت داستان، شبیه فرنگی‌ها است. راوی ایرانی جز در پایان داستان، راوی اول شخصی محسوب می‌شود که آنچه را می‌بیند برای ما به شیوه عینی-نمایشی روایت می‌کند. مسافر یا زندانی دوم، رمضان است. نوکر فارسی‌زبان. سومی، شیخ است، معممی که به عربی مسلط است. چهارمی، فرنگی‌مآب که آنطور که از داستان بر می‌آید، در معرض زبان فرانسه بوده است و با ساختار زبان فرانسه آشنایی دارد. هرچه شیخ و فرنگی‌مآب می‌گویند برای رمضان قابل فهم نیست. شیخ از سیاق کاربرد زبان مذهبی استفاده می‌کند که برای فارسی‌زبانان قابل فهم نیست. به سبب سیاق، طرحواره‌هایی را به کار می‌گیرد که با توجه به دانش پیش‌زمینه‌ای رمضان برای او قابل فهم نیست. فرنگی‌مآب هم از طرحواره‌های فرهنگی فرانسوی استفاده می‌کند که باز هم با توجه به طرحواره‌ها و دانش پیش‌زمینه‌ای رمضان برای او قابل فهم نیست.

نخست مکالمه‌ای میان رمضان و شیخ شکل می‌گیرد:

«جناب شیخ تو را به حضرت عباس آخر گناه من چیست؟ آدم والله خودش را بکشد از دست ظلم مردم آسوده شود!»

«مؤمن! عنان نفس عاصی قاصر را به دست قهر و غضب مده که الکاظمین الغیظ و العافین عن الناس...»

«نه جناب اسم نوکرتان کاظم نیست رمضان است. مقصودم این بود که کاش اقلأً می‌فهمیدیم برای چه ما را اینجا زنده به گور کرده‌اند.»

«جزاکم الله مؤمن! منظور شما مفهوم ذهن این داعی گردید. الصبر مفتاح الفرج. ارجو که عما قریب وجه حبس به وضوح پیوندد و البته الف البته بای نحو کان چه عاجلا و چه آجلا به مسامع ما خواهد رسید. علی العجاله در حین انتظار احسن شقوق و انفع امور اشتغال به ذکر خالق است که علی کل حال نعم الاشتغال است.»

در ادامه در جای دیگر شیخ می گوید: «لعل که علت توقیف لمصلحه یا اصلا لا عن قصد به عمل آمده و لاجل ذلک رجای واثق هست که لولالبداء عما قریب انتهاء پذیرد و لعل هم که احقر را کان لم یکن پنداشته و بلارعیةالمرتبه و المقام باسوء احوال معرض تهلکه و دمار تدریجی قرار دهند و بناء علی هذا بر ماست که بای نحو کان مع الواسطه او بلاواسطه الغیر کتبا و شفاها علنا او خفاء از مقامات عالیہ استمداد نموده و بلاشک به مصداق مَن جَدَّ وَجَدَّ به حصول مسئول موفق و مقضی المرام مستخلص شده و برائت مابین الامائل و لاقران کالشمس فی وسط النهار مبرهن و مشهود خواهد گردید...»

براساس تعریف داگلاس (۱۹۸۲) از سوگیری فرهنگی، طرحواره فرهنگی استفاده شده توسط شیخ، طرحواره فرهنگی نهادینه سازی شده است. او از قوانین و رویه های سیستم مذهبی پیروی می کند. او شرایط را می پذیرد و منتظر است که برایشان تصمیمی گرفته شود. سیاق استفاده شده هم گونه گویی به شمار می رود و هم در دسته گونه کاربردی قرار می گیرد. کلمات عربی بیانگر استفاده از گونه زبانی صنف خاصی است که شیخ از آن پیروی می کند و هم بیانگر گونه کاربردی و فنی است که در سطوح مختلف کلام، صرف-نحو، معنی و گفتمان استفاده شده است. با توجه به زیرطرحواره های فرهنگی که نیشیدا (۱۹۹۱) آنها را برشمرد، این دو شخصیت طرحواره های تعامل اجتماعی مشترک ندارند و با مشکل سازگاری مواجه می شوند. در اینجا طرحواره های رویه ای و نقشی که شیخ استفاده می کند برای رمضان شناخته شده نیستند. نکته ای که باید در نظر داشته باشیم این است که متن داستان به فارسی معیار زمان خودش یعنی دهه ۴۰ نوشته شده است که با فارسی امروز تمایزاتی دارد و ممکن است برای مخاطب امروز قابل فهم نباشد.

بعد از آن رمضان با فرنگی مآب حرف می زند:

«آقا شما را به خدا ببخشید... شیخ اصلاً زبان ما هم سرش نمی‌شود عرب است. شما را به خدا آیا می‌توانید به من بفرمایید برای چه ما را تو این زندان مرگ انداخته‌اند؟»

«ای دوست و هموطن عزیز! چرا ما را اینجا گذاشته‌اند؟ من هم ساعت‌های طولانی هر چه کله خود را حفر می‌کنم آبسولومان چیزی نمی‌یابم نه چیز پوزیتیف نه چیز نگاتیف. آبسولومان آیا خیلی کومیک نیست که من جوان دیپلمه از بهترین فامیل را برای یک... یک کریمینل بگیرند و با من رفتار بکنند مثل با آخرین آمده؟ ولی از دسپوتیسم هزار ساله و بی‌قانونی و آربیترا که میوه‌جات آن است هیچ تعجب‌آورنده نیست. یک مملکت که خود را افتخار می‌کند که خودش را کنستیتوسیونل اسم بدهد باید تریبونال‌های قانونی داشته باشد که هیچ کس رعیت به ظلم نشود. برادر من در بدبختی! آیا شما اینجور پیدا نمی‌کنید؟»

«نه آقا، خان‌زاد شما رعیت نیست. همین بیست قدمی گمرک خانه شاگرد قهوه‌چی هستم!»

«رولوسیون بدون اولوسیون یک چیزی است که خیال آن هم نمی‌تواند در کله داخل شود! ما جوان‌ها باید برای خود یک تکلیفی بکنیم در آنچه نگاه می‌کند راهنمایی به ملت. برای آنچه مرا نگاه می‌کند در روی این سوژه یک آرتیکل درازی نوشته‌ام و با روشنی کورکننده‌ای ثابت نموده‌ام که هیچ‌کس جرأت نمی‌کند روی دیگران حساب کند و هرکس به اندازه... به اندازه پوسیبیلیته‌اش باید خدمت بکند وطن را که هر کس بکند تکلیفش را! این است راه ترقی! والا دکادانس ما را تهدید می‌کند. ولی بدبختانه حرف‌های ما به مردم اثر نمی‌کند. لامارتین در این خصوص خوب می‌گوید...»

سوگیری فرهنگی فرنگی‌مآب براساس برداشت خود او و جامعه و فرهنگ فرانسوی که در آن زندگی کرده، شکل گرفته است. طرحواره ایجادشده با توجه به اطلاعات مطرح‌شده در داستان، طرحواره فرهنگی فردی است، زیرا ما از پیشینه شخصیت، جامعه ضعیف، خانواده و جامعه قوی‌ای که او در آن زندگی کرده چیزی نمی‌دانیم. او سیاق مشخصی را بکار نمی‌گیرد. بیان او بیانگر صنف خاص و یا شغلی مشخص نیست و صرفاً نمایانگر این مطلب است که او

تحت تاثیر زبان فرانسه بوده و طرحواره‌های فرهنگی فرانسوی را در کلامش بکار می‌بندد. در ابتدای این بخش، فرنگی‌مآب به شیوه فرنگی‌ها برای دست دادن به سمت رمضان می‌آید که رمضان با توجه به طبقه اجتماعی‌اش این کنش رفتاری را درک نمی‌کند و پاسخی به آن نمی‌دهد. بعد از آن نیز از طرحواره‌های فرهنگی فرانسوی استفاده می‌کند. علاوه بر ساختار نحوی فرانسوی جملات و برخی تعمیم‌های افراطی مثل استفاده از «قانون» به جای «قانون»، طرحواره‌های زبان فرانسه را در بیان جملاتش به کار می‌گیرد. «آیا شما اینجور پیدا نمی‌کنید؟» این جمله ترجمه جمله فرانسوی «comment vous le trouvez» است به معنای این که «نظر شما راجع به این چیست؟». «کله خود را حفر کردن» معادل «Se Creuser la tête» است. در فارسی از جمله «هر چقدر فکر می‌کند» استفاده می‌شود. او این طرحواره را در زبان فارسی به کار می‌برد که توسط رمضان قابل فهم نیست، شخصیتی که از طرحواره‌های زبانی و فرهنگی فرانسه بی‌اطلاع است. در جای دیگر «رعیت به ظلم»، به جای «مورد ظلم قرار گرفتن» استفاده شده است. چون این طرحواره زبانی برای رمضان قابل فهم نیست، لذا او معنای رعیت را همانطور که در طرحواره‌های زبان فارسی به کار گرفته می‌شود، متوجه می‌شود و براساس همان پاسخ می‌دهد. پس فرنگی‌مآب از طرحواره‌های فرانسوی استفاده می‌کند و با اینکه زبان او زبان فارسی است اما چون از طرحواره زبانی فارسی استفاده نمی‌کند و رمضان هم دانش پیش‌زمینه‌ای نسبت به طرحواره‌های مطرح شده ندارد، رمضان دچار سوءتفاهم می‌شود و فهم متقابل رخ نمی‌دهد. با توجه به زیرطرحواره‌های فرهنگی که نیشیدا (۱۹۹۱) آنها را برشمرده، این دو شخصیت طرحواره‌های تعامل اجتماعی، مشترک ندارند و با مشکل سازگاری مواجه می‌شوند. در اینجا طرحواره‌های شخصی که فرنگی‌مآب استفاده می‌کند برای رمضان شناخته شده نیستند.

در آخر راوی ایرانی که شمایل فرنگی دارد و کسی باور نمی‌کند او ایرانی باشد، شروع به حرف زدن با رمضان می‌کند:

«آخر ای مسلمانان گناه من چیست؟ اگر دزدم، بدهید دستم را ببرند، اگر مقصرم چوبم بزنند، ناخنم را بگیرند، گوشم را به دروازه بکوبند، چشمم را درآورند، نعلم بکنند. چوب لای انگشتهایم بگذارند، شمع آجینم بکنند ولی آخر برای رضای خدا و پیغمبر مرا از این هولدونی و از گیر این دیوانه‌ها و جنی‌ها خلاص کنید! به پیر، به پیغمبر عقل دارد از سرم می‌پرد. مرا با سه نفر شریک گور کرده‌اید که یکیشان اصلا سرش را بخورد فرنگی است و آدم اگر به صورتش نگاه کند باید کفاره بدهد و مثل جغد بغ کرده آن کنار ایستاده با چشم‌هایش

می‌خواهد آدم را بخورد. دو تا دیگرشان هم که یک کلمه زبان آدم سرشان نمی‌شود و هر دو جنی‌اند و نمی‌دانم اگر به سرشان بزند و بگیرند من مادرم‌ده را خفه کنند کی جواب خدا را خواهد داد...؟»

«پسر جان، من فرنگی کجا بودم. گور پدر هرچه فرنگی هم کرده! من ایرانی و برادر دینی توام. چرا زهره‌ات را باخته‌ای؟ مگر چه شد؟ تو برای خودت جوانی هستی. چرا این‌طور دست و پایت را گم کرده‌ای...؟»

«هی قربان آن دهن‌بروم! والله تو ملائکه‌ای! خدا خودش تو را فرستاده که جان مرا بخری!»

گفتم: «پسر جان آرام باش. من ملائکه که نیستم هیچ، به آدم بودن خودم هم شک دارم. مرد باید دل داشته باشد. گریه برای چه؟ اگر هم قطارهایت بدانند که دستت خواهند انداخت و دیگر خر بیار و خجالت بار کن...» گفت: «ای درد و بلا! به جان این دیوانه‌ها بیفتد! به خدا هیچ نمونده بود زهره‌ام بترکد. دیدی چطور این دیوانه‌ها یک کلمه حرف سرشان نمی‌شود و همه‌اش زبان جنی حرف می‌زنند؟»

گفتم: «داداش جان اینها نه جنی‌اند نه دیوانه، بلکه ایرانی و برادر وطنی و دینی ما هستند!»

رمضان از شنیدن این حرف مثل اینکه خیال کرده باشد من هم یک چیزیم می‌شود نگاهی به من انداخت و قاه قاه بنای خنده را گذاشته و گفت: «تو را به حضرت عباس آقا دیگر شما مرا دست نیندازید. اگر اینها ایرانی بودند، چرا از این زبان‌ها حرف می‌زنند که یک کلمه‌اش شبیه به زبان آدم نیست؟»

گفتم: «رمضان این هم که اینها حرف می‌زنند زبان فارسی است منتهی...»

در اینجا هر دو گوینده یا هم‌سخن از یک طرحواره فرهنگی استفاده می‌کنند. آنها سیاق مشابهی را بکار می‌بندند. طرحواره‌های فرهنگی یکسانی را استفاده می‌کنند، بنابراین فهم کلام برایشان ممکن است و ارتباط برقرار می‌شود. طرحواره زبانی رمضان به گونه‌ای است که همه حرف‌های او را متوجه می‌شوند، اما در پاسخ به او از سیاق و طرحواره‌های متفاوتی استفاده

می‌کنند که قابل فهم از جانب هم‌سخن، یعنی رمضان نیست. ادامه جمله راوی را می‌توان این‌گونه کامل کرد: «رمضان این هم که این‌ها حرف می‌زنند زبان فارسی است، منتهی آنها از طرحواره‌های فرهنگی متفاوتی استفاده می‌کنند که تو آنها را متوجه نمی‌شوی و یا تو دانش پیش‌زمینه‌ای درباره زبان و طرحواره‌ها و سیاقی را که آنها به کار گرفته‌اند، نداری.»

۵. بحث و نتیجه‌گیری

تفسیر صحیح کنش‌ها مستلزم آگاهی از طرحواره‌های کاربردشناختی، کنش‌ها/ رویدادهای گفتاری و تک‌مفهوم‌هایی است که در هر زبان جا افتاده‌اند. در اینجا طرحواره‌های کاربردشناختی یکسانی توسط شخصیت‌ها استفاده نمی‌شود و شخصیت رمضان، نسبت به طرحواره‌هایی که شیخ و فرنگی‌مآب استفاده می‌کنند شناختی ندارد، بنابراین فهم متقابل رخ نمی‌دهد. همچنین با توجه به یافته‌های این پژوهش، سیاق بر طرحواره‌های فرهنگی جامعه ضعیف، فردی و نهادینه‌سازی شده تاثیر دارد. بر این اساس، اگر کسی آشنا به آن طرحواره فرهنگی نباشد و دانش پیش‌زمینه‌ای آن زبان و طرحواره‌هایش را نداشته باشد، دچار سوءفهم می‌شود و کنش‌های گفتاری، رفتاری و گفتار برایش قابل درک نخواهد بود. گونه‌های کاربردی و گونه‌های گویشی هر دو در سطوح مختلف (ساختار نحوی، آواشناسی و غیره) متفاوت هستند؛ در آنها از ساختار و کلمات استفاده‌های متفاوتی می‌شود. بنابراین، مفهوم‌سازی‌های متفاوتی را برای بیان معنی مشخص بازنمایی می‌کنند. طرحواره فرهنگی به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های مفهوم‌سازی فرهنگی، نیز با توجه به سیاق و گونه کاربردی یا گویشی به صورت متفاوتی به کار گرفته می‌شود و در نتیجه، معنی متفاوتی می‌دهد. افرادی که زیست، زبان و سیاق متفاوتی را تجربه کرده‌اند، طرحواره‌های زبانی متفاوتی را در کلام خود استفاده می‌کنند که ناشی از همان طرحواره‌هایی است که با آن مواجه بوده‌اند و تجربه‌اش کرده‌اند و جزء دانش پیش‌زمینه‌ای آنها شده است. آن طرحواره‌ها برای کسانی که سیاق موردنظر را نمی‌شناسند و یا زبان و زیست در آن فرهنگ را تجربه نکرده‌اند، قابل فهم نیست.

منابع

جمالزاده، محمدعلی. (۱۳۷۸). برگزیده آثار محمدعلی جمالزاده. چ ۴. به کوشش علی دهباشی. تهران: انتشارات سخن.

معین درباری، مریم و پهلوان‌نژاد، محمدرضا (۱۳۹۵). «چرخش سیاق و پیامدهای معنایی آن در مدیر مدرسه جلال آل‌احمد». پژوهش‌های ادبی. ۱۳ (۵۱): ۱۳۱-۱۴۶.

نوبخت، محسن. (۱۴۰۰). «بررسی نقش طرحواره فرهنگی و طرحواره زبانی بر درک خواننداری و شنیداری زبان آموزان زبان انگلیسی». *روان‌شناسی فرهنگی*. ۵(۲): ۶۳-۷۷.

- Bartlett, F. C. (1932). *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge University Press.
- Baumann, V., & Ho, C. K. (2017). On Formalisms and Interpretations. *Quantum*, 2, 99. <https://doi.org/10.22331/q-2018-10-15-99>
- Bobrow, D. G., & Norman, D. A. (1975). Some Principles of Memory Schemata. In D. Bobrow & E. A. Thelen (Eds.), *Representation and Understanding: Studies in Cognitive Science* (pp. 131-149). Academic Press.
- Bracken, B. A. (2013). Fundamental psychometric considerations in assessment. In I. B. Weiner, J. R. Graham, & J. A. Naglieri (Eds.), *Handbook of Psychology: Assessment Psychology* (2nd ed., pp. 50-80). John Wiley & Sons, Inc
- Brewer, W. F. (1980). Theoretical issues in reading comprehension (pp. 33-58). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cook, G. (1994). *Discourse and literature*. Oxford: Oxford University Press.
- D'Andrade, R. G. (1995). *The development of cognitive anthropology*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9781139166645
- Di Maggio, P. (1997). "Culture and Cognition." *Annual Review of Sociology* 32, no. 1: 263-87.
- Edgell, P., & Hull, K. E. (2017). Cultural Schemas of Religion, Science, and Law in Talk About Social Controversies. *Sociological Forum*, 32(2), 298-320. <https://doi.org/10.1111/socf.12331>
- Frank, R. M. (2008). The language-organism-species analogy: A complex adaptive systems approach to shifting perspectives on 'language'. In R. M. Frank, R. Dirven, T. Ziemke, & E. Bernárdez (Eds.), *Body, language and mind: Vol. 2. Sociocultural situatedness* (pp. 215-262). Berlin: Mouton de Gruyter. doi: 10.1515/9783110199116.2.215
- Gelman, R. (2000). "Domain Specificity and Variability in Cognitive Development." *Child Development* 71, no. 4: 854-956.
- Gelman, S. A. (2010). "Modules, Theories, or Islands of Expertise? Domain Specificity in Socialization." *Child Development* 81, no. 3 (May/June): 715-19.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M.A.K., & Hasan, R. (1989). *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective (2nd ed.)*. Oxford: Oxford University Press.
- Holland, A. C., & Kuhl, P. K. (1995). Mapping the perceptual magnet effect for speech using signal detection theory and multidimensional scaling. *Journal of the Acoustical Society of America*, 97(1), 553-562. <https://doi.org/10.1121/1.412280>
- Homan, P., Valentino, L., & Weed, E. (2017). Being and Becoming Poor: How Cultural Schemas Shape Beliefs About Poverty. *Social Forces*, 95(3), 1023-1048.
- House, J., & J. Rehbein (Eds.). (2004). *Multilingual communication*. Amsterdam: John Benjamins.
- Hunzaker, M. B. F., & L. Valentino (2019). Mapping Cultural Schemas: From Theory to Method. In *American Sociological Review* (Vol. 84, Issue 5, pp. 950-981). SAGE Publications.

- Lawson, T. (2000). Critical Ethical Naturalism: An Orientation to Ethics. *Journal of Applied Philosophy*, 17(2), 155-166. <https://doi.org/10.1111/1468-5930.00154>
- Lin, M.-C., Zhang, Y. B., & Harwood, J. (2004). Taiwanese young adults' intergenerational communication schemas. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 19(3), 321-342.
- Malcolm, I. G. (2017). Terms of adoption: Cultural conceptual factors underlying the adoption of English for Aboriginal communication. In F. Sharifian (Ed.), *Advances in Cultural Linguistics* (pp. 625–659). Singapore: Springer Nature. doi: 10.1007/978-981-10-4056-6_28
- Mbiti, J. S. (2015). *African Religions and Philosophy*. 2nd ed. Long Grove, IL: Waveland Press.
- Meléndez, M., Cortés, D. E., & Amaro, H. (2011). Acceptability and Cultural Fit of Spiritual Self-Schema Therapy for Puerto Rican Women with Addiction Disorders: Qualitative Findings
- Minsky, M. (1975). A Framework for Representing Knowledge. In P. H. Winston (Ed.), *The Psychology of Computer Vision* (pp. 211-277). McGraw-Hill.
- Mousa, M. O., & Ali, B. F. (2022). The Role of Cultural Schemata in Learning English Language Skills. In *Journal of Humanities and Social Sciences Research* (Vol. 1, Issue 1).
- Nishida, H. (2005). "Cultural Schema Theory". In *Theorizing about Intercultural Communication*, edited William B. Gudyhunst, 401-18. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Okpara, M. L., F. L. Hord, & J. S. Lee (eds.) (2016). "I Am Because We Are". *Readings in Africana Philosophy*. Amhurst, MA: Massachusetts University Press.
- Pyysiäinen, I. (2003). True fiction: Philosophy and psychology of religious belief. *Philosophical Psychology*, 16, 109–125. <https://doi.org/10.1080/0951508032000067716>
- Rumelhart, D. E. (1980). Schemata: The Building Blocks of Cognition. In R. J. Spiro, B. C. Bruce, & W. E. Brewer (Eds.), *Theoretical Issues in Reading Comprehension* (pp. 33-58). Erlbaum Associates.
- Rumelhart, D. E., Hinton, G. E., Williams, R. J., & McClelland, J. L. (Eds.). (1986). *Parallel Distributed Processing: Explorations in the Microstructure of Cognition* (Vol. 1, pp. 7-58). MIT Press.
- Schank, R. C., & Abelson, R. P. (1977). *Scripts, Plans, Goals, and Understanding: An Inquiry into Human Knowledge Structures*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Sharifian, F. (2001). Schema-based processing in Australian speakers of Aboriginal English. *Language and Intercultural Communication*, 1(2), 120–134. doi: 10.1080/14708470108668068
- Sharifian, F., & M. Jamarani (2011). Cultural schemas in intercultural communication: A study of the Persian cultural schema of sharmandegi 'being ashamed.' In *Intercultural Pragmatics* (Vol. 8, Issue 2). Walter de Gruyter GmbH.
- Sharifian, F. (2017). *Cultural Linguistics: Cultural conceptualizations and language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Sharifian, F., Chalak, A., & Dehkordi, Z. (2019). The Persian Cultural Schema: Compliment Response Strategies on Social Networking Sites Among Persian EFL Learners. *The Journal of Applied Linguistics and Applied Literature: Dynamics and Advances*, Online First.

- Silzer, S. T. (2011). *Building Multicultural Teams: Applying Biblical Truth to Cultural Differences*. Pasadena: William Carey International University Press.
- Strandell, J. (2017) "The Cultural Schema: Towards Conceptual Compatibility in Culture- Cognition Interaction" in *Culture-Cognition Interaction: Bridging Cognitive Science and Cultural Sociology*. Doctoral dissertation, University of Copenhagen.
- Strauss, C., & N. Quinn (1998). *A Cognitive Theory of Cultural Meaning*. New York: Cambridge University Press.
- Sewell, W. H., Jr. (2005). *Logics of History: Social Theory and Social Transformation*. University of Chicago Press.
- Taylor, S. E., & J. Crocker (1981). Schematic bases of social information processing. In E. T. Higgins, C. A. Hermann, & M. P. Zanna (Eds.), *Social cognition. The Ontario Symposium on Personality and Social Psychology: Vol. 1* (pp. 89–134). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Turner, J. C. (1994). Stereotyping and Social Reality. In P. J. Oakes, S. A. Haslam, & J. C. Turner (Eds.), *Stereotyping and Social Reality* (pp. 1-20). Blackwell Publishing.
- Vaisey, S. (2009). "Motivation and Justification: A Dual-Process Model of Culture in Action." *American Journal of Sociology* 114, no. 6: 1675-1715.
- Waldrop, M. M. (1992). *Complexity: The emerging science at the edge of order and chaos*. New York: Simon and Schuster.
- Wuthnow, R. (2007). *After the Baby Boomers: How Twenty- and Thirty-Somethings Are Shaping the Future of American Religion*. Princeton University Press.
- Yilmaz, O. (2016). Validation of the Moral Foundations Questionnaire in Turkey and Its Relation to Cultural Schemas of Individualism and Collectivism. *Personality and Individual Differences*, 99, 149-154